

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито актуальність проблеми національно-патріотичного виховання молодого покоління, питання формування у студентської молоді високої патріотичної свідомості, загальнолюдських й морально-духовних цінностей. Окреслено, як зміст національно-патріотичного виховання реалізуються у ході проведення низки культурно-освітніх заходів. Шляхи реалізації положень концепції національно-патріотичного виховання висвітлено у роботі викладачів кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Ключові слова: професійна культура, національно-патріотичне виховання, національна свідомість, патріотизм, громадянськість, вихователь дошкільного навчального закладу.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Освітній процес забезпечується на державному рівні низкою законів, постанов, положень. Одним із законодавчих актів є Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.), що має імплементуватися в освітній простір вищих педагогічних навчальних закладів. У преамбулі документа наголошується: "Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь" [4, с. 1].

Головною метою виховання сучасної студентської молоді є формування цілісної та гармонійно розвиненої особистості з високою патріотичною свідомістю, широким світоглядом, розвинутим інтелектом, належним рівнем загальної, правової та професійної культури. Завдання вищого навчального закладу – загально теоретична підготовка, а також духовний розвиток кожного студента.

Відомо, що професія й культура постійно взаємодіють між собою, адже професія, у поєднанні із загальнолюдською культурою, породжує таке соціальне явище, як "професійна культура" й охоплює як галузь трудової діяльності людини, так і якість цієї діяльності, що в результаті складає саму культуру як унікальний феномен всієї людської історії, всього людського буття [1].

Розглядаючи та аналізуючи поняття "професійна культура майбутнього фахівця", необхідно зазначити передусім основні положення до розуміння самої категорії "культура". Культура вважається сферою духовного життя людини, характеризує всю життєдіяльність, виражає глибину й невимірність людського буття та визначає весь спектр практичної та духовної активності людини, її можливості взаємодії з навколишнім світом і собою.

Складовою професійної культури є національно-патріотичне виховання. Основним ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, володіючий високими духовними якостями, патріотичними почуттями, громадянською відповідальністю, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичні основи національного виховання закладено у дослідженнях українських учених, психологів та педагогів: М. Боришевського, Д. Віконської, І. Сікорського, Я. Яреми та ін. Національно-патріотичного виховання на традиціях українського народу розглядають сучасні педагоги: Ю. Бондаренко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, М. Косарева, Л. Крицька, О. Онищук та інші. Формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівської та студентської молоді в процесі освіти досліджують: О. Вишневецький, В. Іванчук, О. Попова, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та ін. Взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях українських науковців: В. Гонського, М. Качури, І. Мартинюка, Ю. Римаренка та ін. Питанню патріотичного виховання молодого покоління принагідно присвячені дослідження сучасних педагогів: Л. Вовк, Ю. Руденко, М. Стельмаховича та інші.

Звичайно, проблема національно-патріотичного виховання знаходила відображення на законодавчому рівні, проте не втратила актуальності. Зокрема, було розроблено низку концепцій: Концепція національної системи виховання (1996), Концепція національно-патріотичного виховання (2009), Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012), Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр. Проте варто наголосити, що жодна з них не була розгорнута і не втілювалася в конкретні кроки з реалізації через постійні зміни напрямів розвитку освіти.

Щоб задеклароване набуло практичних обрисів, починаючи з 2015 р., у сфері освітньої політики щодо становлення педагога, його готовності проводити національно-патріотичне виховання підростаючого покоління, затверджено такі акти: наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 16.06.2015 року, Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Прийняті законодавчі акти спрямовані на посилення патріотичного виховання дітей і молоді, формування нового українця, що діє на основі національних й європейських цінностей та визначає нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

Крім того, у Концепції зазначено, що "національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави" [4, с. 3].

Відтак важливого значення набуває якомога активніше втілення передбачених дій законодавчими актами.

Мета статті – розглянути шляхи реалізації положень концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді у процесі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, беручи до уваги досвід роботи кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом все більше підвищуються вимоги суспільства до громадянина України, у якого, окрім загальнолюдських якостей, тобто поряд з мораллю, національною свідомістю, повинні бути сформовані національна духовна культура, патріотичні почуття.

Національно-патріотичне виховання нерозривно пов'язане з історією, культурою, традиціями, звичаями народу; духовна сила нації, її міць, морально-патріотичний потенціал народу якого залежить від того, наскільки збережені, глибоко усвідомлені й відчуті всі культурні, духовні здобутки минулих століть.

Узагальнюючи власний досвід та спираючись на проаналізовані наукові дослідження, В. Гриньова переконливо доводить, що "професійна підготовка майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі передбачає сформованість професійної культури, значення якої на особистісному рівні виражається мірою освоєння необхідних професійних знань, навичок й умінь, професійного досвіду, ступенем інтеграції професійних і соціальних якостей особистості; здатністю застосовувати сукупність найбільш раціональних способів, прийомів роботи в різних ситуаціях, що складаються в процесі діяльності й забезпечують її високу ефективність [3, с. 77].

Професійна культура включає дві сфери: духовну й діяльно-поведінкову. Духовна сфера представляє діалектичну єдність професійного-ідеологічного й психологічного компонентів, містить систему професійних знань, переконань, культуру професійного мислення, професійні потреби, почуття, волю готовність до здійснення професійної діяльності. Діяльно-поведінкова сфера поєднує професійно-доцільні способи діяльності й культуру поведінки" [3, с. 80].

Тобто професійна культура вважається наскрізною характеристикою інших видів культур та діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури.

Педагогічний колектив кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка працює над створенням якісного освітнього середовища, яке дає змогу готувати не лише висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти, а й формувати загальну культуру та сприяти становленню особистісної культури, духовному розвитку випускників.

Згідно із Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді, викладачі кафедри здійснюють роботу щодо підготовки студентської молоді до формування у них високої патріотичної свідомості, працелюбності, доброти, чесності, гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, мовленнєвої культури, толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій, бережного ставлення до природи.

Національно-патріотичне виховання здійснюється з урахуванням специфіки навчальних дисциплін на лекціях, семінарах, практичних заняттях та у позааудиторний час. Провідна роль у вихованні належить викладачам кафедри та кураторам академічних груп. Крім того, виховне значення має специфічний зміст кожного предмета.

Більш детально наведемо перелік навчальних дисциплін, завдяки яким кожен викладач кафедри дошкільної та початкової освіти здійснює реалізацію національно-патріотичного виховання щодо підготовки студентів напряму 6.010101 "Дошкільна освіта": цикл професійної та практичної підготовки – "Педагогіка" (Історія дошкільної педагогіки, Педагогіка загальна, Педагогіка дошкільна, Вступ до спеціальності), "Основи природознавства з методикою", "Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень", "Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти"; поглиблена фахова підготовка – спецкурси "Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ", "Етнопедagogіка", "Розвиток творчих здібностей дошкільників", "Формування культури здоров'я

майбутнього вихователя ДНЗ", "Підготовка майбутніх вихователів ДНЗ до навчання рухових дій"; цикл фундаментальної, природничо-наукової підготовки – "Нові інформаційні технології", "Основи екології дошкільників", "Теорія та технологія природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку" та практична підготовка – захист курсових робіт, навчально-педагогічна практика (ознайомлювальна, ранній та молодший вік), навчально-педагогічна практика (англ. мова) та виробничо-педагогічна практика (середній вік).

У межах "Педагогіки дошкільної" заплановано під час розгляду теми "Гра дитини дошкільного віку" зосередити увагу студентів на порівняльній характеристиці сучасних і народних іграшок, на визнанні безперечної ролі народної іграшки у розвитку дитини дошкільного віку; опрацьовуючи тему "Сюжетно-рольова гра дітей дошкільного віку", студенти розроблятимуть й організуватимуть ігри, що передбачають закріплення атрибутів патріотичної символіки сьогодення та предметів побуту, характерних для пращурів українського народу (державні символи, українські національні страви, посуд, одяг, оздоблення оселі та ін.). У свою чергу тема "Взаємодія родинного і суспільного виховання. Національно-патріотичне виховання дошкільнят" розрахована на характеристику показників моральності людини та вияв патріотизму. Акцентується, щоб студенти усвідомили: важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих.

Дисципліна "Педагогіка загальна" зосереджує увагу майбутніх вихователів ДНЗ на такому аспекті, як ідеали виховання України, що передбачає побудову мети і змісту виховання на засадах національно-патріотичного виховання. Зокрема, заплановано вивчення змістових компонентів національного виховання в Україні, побудову освітнього процесу на принципах народності і культуровідповідності, ціннісному ставленні до духовних надбань українського народу тощо. Для цього студенти проводять бесіди-роздуми на теми "Що для мене значить поняття Батьківщина?", "Як я розумію поняття патріотизм?".

Згідно з робочою програмою викладання дисципліни "Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти", включено тему "Патріотичне виховання дітей дошкільного віку", де винесено для обговорення такі питання: проблеми виховання патріота у педагогічній спадщині видатних педагогів України, теоретико-методологічні аспекти національно-патріотичного виховання, практичний досвід національно-патріотичного виховання дошкільників у школах Чернігівщини.

Також проблема національно-патріотичного виховання піднімається під час викладання дисципліни "Вступ до спеціальності", зокрема, в темі "Основні риси сучасного вихователя дошкільного навчального закладу", де наголошується, що основними особистісними рисами мають бути патріотизм, громадянська відповідальність, любов до рідної землі.

Під час вивчення спецкурсу "Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ" розглядаються питання національно-патріотичного виховання студентської молоді в сучасних умовах; духовні цінності як орієнтири виховання; виховання студентської молоді в дусі патріотизму та національної самосвідомості. Перераховані питання внесено до навчальної та робочої програм зі спецкурсу.

У межах спецкурсу "Етнопедagogіка" відбувається безпосереднє виховання студентської молоді в національно-патріотичному дусі, тому Концепцію національно-патріотичного виховання дітей і молоді внесено до списку використаної та рекомендованої літератури в навчальні та робочі програми. Крім того, тема "Виховання патріотичних почуттів у майбутніх вихователів ДНЗ" запропонована для обговорення під час роботи науково-методичного семінару.

Коли майбутні вихователі ДНЗ вивчають дисципліну "Основи природознавства з методикою", у них формується екологічна культура особистості, що передбачає усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї як за національне багатство, основу життя на землі, адже природа завдяки багатогранному впливові на емоції та почуття людини виховує щедрість, духовну величність людини.

Одним із головних завдань курсу "Нові інформаційні технології" є уміння добирати зміст, завдання, тематику проектної діяльності з метою національно-патріотичного виховання. Внесено зміни до практичних занять студентів, зокрема пропонуються теми проектів: "Мій секретний код (створення української писанки)", "Пісні нашого краю", "Козацькому роду нема переводу. Історія вислову".

Необхідною умовою підвищення ефективності патріотичного виховання студентів є залучення їх до підготовки та проведення позааудиторних виховних заходів, спрямованих на формування патріотичних якостей, самоосвіту і самовиховання.

Реалізація національно-патріотичного виховання у роботі педагога відбувається через найпершу ланку в освіті – дошкільний навчальний заклад. Особлива роль у формуванні підростаючої особистості значним чином залежить від особистості педагога-вихователя, його знань і поведінки, вміння організувати спілкування, вибудувати відносини з кожною дитиною таким чином, щоб сприяти її духовному розвитку і вихованню, що безпосередньо впливають на вихованців.

Проходження студентами-майбутніми вихователями напряму підготовки 6.010101 "Дошкільна освіта" різних видів педагогічних практик (навчально-педагогічна та виробничо-педагогічна практика) надасть змогу майбутньому фахівцю використовувати набуті знання у вищому навчальному закладі для ефективного впровадження у площину майбутньої професійної діяльності, а саме в дошкільний навчальний заклад. Адже педагогічна практика є невід'ємною складовою підготовки майбутнього фахівця, яка доповнює та збагачує теоретичну підготовку студентів, створює ефективні умови для

закріплення та поглиблення отриманих знань, формування основних професійних умінь та навичок, та сприяє адаптації студента до педагогічної діяльності.

Під час практики з'ясовано, що одним із пріоритетних напрямків роботи з дітьми дошкільного віку є формування у них національної свідомості, гідності, основними складовими якої є забезпечення належного народознавчого розвитку, надання знань у всіх сферах життєдіяльності дитини з народознавчим мотивом. Для успішної реалізації цієї мети вихователі дошкільних навчальних закладів м. Чернігова для дітей дошкільного віку на уроках художньо-естетичного циклу (образотворчого мистецтва, музики, трудового навчання) виховують естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній етиці та на кращих надбаннях цивілізації.

Традиційно у дитячих навчальних закладах м. Чернігова організовуються конкурси малюнків: "Мій рідний край", "Ми нащадки козаків"; виставки: "Ой, рушник-рушничок", "З бабусиною скриньки"; концертні програми "Пісня – душа народу" та ін. Необхідною умовою виступає спільна діяльність педагога дошкільного навчального закладу з сім'єю, а саме: активне залучення батьків до освітнього процесу, забезпечення повноцінного розвитку особистості дитини (для дітей молодшого дошкільного віку розроблено цикл занять у міні-музеї "Світлиця", щоб вихованці та їхні батьки могли наблизитися до музейної царини, потрапити у світ традицій, матеріальної та духовної культури нашого народу).

Крім того, однією з найпоширеніших програм, яку може використовувати вихователь у своїй роботі, працюючи у дошкільному навчальному закладі, є комплексна регіональна програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля", що рекомендована Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України від 09.12.2011 р. (Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р., Руханська Л. С., Самсін В. Р. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.).

Завдання програми розглянуті через призму Базового компонента дошкільної освіти, структуру програми визначають лінії розвитку дитини, а у поданому змісті виокремлюють розділи за віковою періодизацією, в яких подані завдання розвитку, зміст і форми освітнього процесу з кожного змістового компонента. Кожен розділ змістової частини програми завершується показниками компетентності дитини. Програма відповідає стратегічним завданням дошкільної освіти: реалізація особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти, прилучення дітей до системи цінностей, культури, традицій українського народу, формування в дошкільників цілісної картини світу. Вона синтезує історичні надбання, нові досягнення теорії та практики дошкільної освіти, актуальні суспільні вимоги до неї, забезпечуючи гармонійний розвиток дитини [6].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. З вищевказаного необхідно зазначити, що національно-патріотичне виховання спрямоване на посилення патріотичного виховання дітей і молоді, що діє на основі національних й європейських цінностей та визначає нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

Викладачі кафедри дошкільної та початкової освіти для реалізації національно-патріотичного виховання студентів передбачають проведення студентських науково-практичних конференцій, формуючи громадянську компетентність у студентській молоді, надаючи пріоритет морально-гуманній сфері особистості, зокрема духовно-моральним основам соціальної зрілості.

Постійно і наполегливо займаючись науковим пошуком щодо вирішення проблеми удосконалення змісту та підвищення якості професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку та учителів початкової школи на засадах формування у них готовності до реалізації наступності освіти, педагогічний колектив кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка розпочав роботу над проектом "Теорія і практика професійної дошкільної та початкової освіти в оновленій парадигмі українського національного виховання". Дослідження матиме теоретико-практичне спрямування, задля цього розробляється відповідна навчально-методична документація з підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, уже обґрунтовані теоретичні положення, зазначені практичні рекомендації, готуються навчально-методичні посібники, підручники нового покоління, електронні підручники та ін.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробці колективом кафедри дошкільної та початкової освіти навчально-методичного посібника щодо формування національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Використані джерела

1. Викладач вищого навчального закладу: культура, діяльність, професіоналізм / За ред. В.М. Гриньової. – Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010. – 150 с.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010101: Дошкільне виховання / Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч [та ін.]; наук. кер. В. Бондар. – К. : МОН України, 2006. – 258 с.
3. Гриньова В. М. Про співвідношення понять "професіоналізм", "професійна культура", "професійна компетентність", "професійна підготовка" / В. М. Гриньова // Педагогіка та психологія. – 2014. – Вип. 45. – С. 75-84.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року №641 "Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novini/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року № 641 "Заходи щодо здійснення національно-патріотичного виховання дітей і молоді" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novini/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.

Strilets S., Smolianko Y.

WAYS OF REALIZATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS' NATIONAL AND PATRIOTIC UPBRINGING

Topicality of a new generation's national and patriotic upbringing problem, students' youth high patriotic consciousness formation issue, universal and moral and ethic values are revealed in the article. It is defined in what way the content of national and patriotic upbringing is implemented in a big number of cultural and educational events. Ways of conception issues realization of national and patriotic upbringing are outlined in the works of preschool education department professors of the Chernihiv T. Shevchenko National Teachers' Training University.

It is observed that national and patriotic upbringing is carried out taking into account subject specifics at lectures, seminars, practical classes, educational value of which has specific contents for each subject, that qualitatively allows to provide purposeful educational impact on the personality and to increase their efficiency and productivity considerably. It is marked that necessary condition of increasing patriotic students' patriotic upbringing efficiency is their engaging in preparation and conducting projects aiming at forming of patriotic qualities, self-education and self-improving.

It is noted that future preschool teachers' practice-teach as integral part of future expert's training will add and enrich theoretical students' training, will create effective conditions for consolidation of acquired knowledge, main professional skills formation, and will conduce student's adaptation to pedagogical activity.

Key words: *professional culture, national and patriotic upbringing, national consciousness, patriotism, civic consciousness, a preschool teacher.*

Стаття надійшла до редакції 15.10.2015